

Activism of Parents and Teachers of Education Challenges and Innovations in the Covend Pandemic 19: A Qualitative Study Based on a Phenomenological Approach

Marziyeh Shahryari¹, Zahra Shirazi²

پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۱۱/۲۴

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۶/۰۷

Accepted Date: 2022/11/24

Received Date: 2021/08/29

Abstract

Objective: In the current situation, students face fears and anxieties in the face of the public environment and people in the community; They think that in contact with others and the polluted environment of society, something bad will happen to them or they will be threatened with dangers, which may lead to their isolation and anti-socialization in the coming years. The main purpose of this study is to identify the challenges and innovations of education during the Covid 19 pandemic. The present study has been carried out by adopting an interpretive approach and with the aim of understanding the process of shaping the experience of e-learning following identifying the challenges of e-learning in the corona and changing the world of students by focusing on the experiences of actors in this field in Khuzestan province. Therefore, in line with the above, the main question of the present study is how do stakeholders interpret the opportunities and challenges of e-learning and what are the implications of this interpretation? What are the consequences of these conditions?

Method: The present research is methodologically qualitative in terms of phenomenology. Phenomenology provides a deep understanding of a phenomenon as experienced by several individuals and its main purpose is a comprehensive description of the phenomenon of everyday experience and to gain an understanding of the basic structures of the phenomenon itself. Participants in the present study include some parents and teachers of primary school students in Khuzestan province in the academic year 1399-1400, who are active and busy in

1. Assistant Professor of sociology, Shahid Chamran university of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

* (Corresponding Author):

Email: m.shahryari@scu.ac.ir

2. MA Department of sociology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

cyberspace during school holidays, according to the schedule provided by the Ministry of Education. They have been teaching. The research tool was a semi-structured interview. To select the subjects, a purposeful approach was used, and finally 20 stakeholders related to the subject, including educators (10 people) and parents (10 families with children aged 6 to 10 years in Khuzestan province (Hindijan, Mahshahr, Shousha, Ahvaz, etc.) were included in the group of participants. Data analysis was performed using thematic analysis method. The interviews were conducted with prior coordination and in a private environment with respect to the moral rights of the subjects and privacy through allocation. The duration of each interview was between 30 and 45 minutes. On average, each interview was also recorded by audio recording for analysis after obtaining permission from the interviewees.

Findings: According to the research results, it can be said that Corona pandemic on the one hand develops skills and learning experience, increases the skills and educational creativity of all stakeholders and on the other hand results in aggression, depression and isolation, delay in socialization of children, increase individualism. And social isolation has led to the abandonment of cyberspace. Capacity building of this issue requires that the teaching methods used by teachers should be based on the knowledge of their learners' learning capacities and the individual differences that exist between learning styles. Present it in a way that learners can learn it effectively. The findings show that a four-step process related to the formation of bio-online in the Corona can be identified, during which children's lives in the first step, after being affected by transformational shocks. Eclipse becomes a challenging situation, then natural and eventually stabilized bio-online. Each of these stages has requirements and mechanisms that affect the process of bio-online formation and its continuation and survival.

Conclusion: Based on what was found in the research findings section, the most important consequences of e-learning regarding educational challenges in the Corona and post-Corona eras due to the virtual nature of education, it can be said that students' literacy level has become very different from in-person education. They were. Because many parents and friends took the test and class instead of the learner, and the student was either asleep or resting during class. On the other hand, many communication steps were taken by the student to take the test, which again it took the teacher the possibility of accurate assessment. Also, decrease in material well-being of children, aggression, depression and isolation, delay in socialization of children, decrease in self-confidence and inability to make decisions, academic and scientific decline of students, decrease in puberty in

children, increase in individualism and social isolation, decrease in puberty Children are abandoned in cyberspace, assertiveness in cyberspace, trusting another big one in cyberspace, imitating celebrities are other consequences of e-learning. In addition to the proposed consequences, the most important opportunities of virtual education are the development of students' learning skills and experience, increasing teachers' teaching skills and creativity, environmental effectiveness, determining the valuable role of school in education and increasing educational productivity. One of the most important e-learning opportunities is the passage of time and place, which allows different people to access e-learning. In addition, e-learning has the potential to lead to educational justice if the infrastructure is provided. According to the findings of the present study, in the case of strategies and strategies for the development of virtual education, factors such as; Educational policy in line with new media planning and policy for child welfare, media literacy, development of indigenous infrastructure and design and development of appropriate and attractive content and curriculum were identified.

Keyword (s): Corona, Vocabulary Education, Parent and Teacher Activity, Transforming Impacts, Students

کنشگری والدین و معلمان از چالش‌ها و نوآوری‌های آموزش در دوران پاندمی کووید ۱۹ پژوهشی کیفی مبتنی بر رهیافت پدیدارشناختی

مرضیه شهریاری^۱، زهرا شیرازی^۲

چکیده

هدف: دانش‌آموزان در شرایط فعلی در مواجهه با محیط عمومی و افراد جامعه دچار ترس‌ها و هراس‌هایی هستند؛ که این مسئله ممکن است در سال‌های آینده منجر به منزوی‌تر شدن و ضداجتماعی شدن آن‌ها شود. هدف اصلی پژوهش حاضر شناسایی چالش‌ها و نوآوری‌های آموزش در طول پاندمی کووید ۱۹ می‌باشد.

روش: روش تحقیق، کیفی از نوع پدیدارشناسی و با استفاده از راهبرد اکتشافی انجام شده است. جامعه پژوهشی شامل ۱۰ خانواده (دارای فرزندان ۶ تا ۱۰ ساله) و ۱۰ نفر از معلمان استان خوزستان می‌باشد که به روش نمونه‌گیری هدفمند و با لحاظ قاعده اشباع و حداکثر تنوع انتخاب شده است. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه ساختاریافته بود.

یافته‌ها: تحلیل مضامین نشان داد که پاندمی کرونا از یک طرف باعث توسعه مهارت و تجربه یادگیری، افزایش مهارت و خلاقیت آموزشی کلیه ذینفعان و از طرفی پیامدهایی چون پرخاشگری، افسردگی و منزوی شدن، تأخر در اجتماعی شدن کودکان و ... را موجب شده است که ظرفیت‌سازی این موضوع نیازمند آن است که معلمان با توجه به شناختی که از ظرفیت‌های یادگیری یادگیرندگان‌شان و تفاوت‌های فردی که بین سبک‌های یادگیری وجود دارد، محتوا را به نحوی ارائه کنند که یادگیرندگان به نحو اثربخشی آن را بیاموزند.

کلیدواژه‌ها: کووید ۱۹، آموزش مجازی، کنشگری والدین و معلمان، تکانه‌های تحول‌آفرین، دانش‌آموزان

۱. استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه شهیدچمران اهواز، اهواز، ایران.

*نویسنده مسئول:

Email: shahryari@scu.ac.ir

۲. کارشناس ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه شهیدچمران اهواز، اهواز، ایران.

مقدمه

در آغاز سال ۲۰۲۱، با همه‌گیری کووید-۱۹ چندین کشور با اعمال مقررات منع آمد و شد یا اقدامات قرنطینه کامل در تلاش برای محدود کردن انتقال ویروس، به موج دوم پاییزی/ زمستانی همه‌گیری واکنش نشان داده‌اند. با این حال، با وجود بارقه امیدی که واکسن‌های جدید معرفی شده‌اند، عواقب گسترده‌ای بر اقتصاد و آموزش داشته است. یکی از زمینه‌هایی که بیماری همه‌گیر به‌طور قابل توجهی بر آن تأثیر گذاشته است، آموزش است (Papapanou et al, 2021: 1). جهت کنترل شیوع بیماری بسیار مسری کووید-۱۹، دولت‌ها استراتژی‌های مشابهی را اتخاذ کردند. در سراسر جهان تعلیق تدریس حضوری با تبدیل اکثر جلسات نظری حضوری به جلسات آنلاین در عرض چند هفته، بلافاصله محیط‌های آموزش از راه دور را ایجاد کنند (Arandjelovic, 2020:87) تا از این طریق دامنه تجمع در مؤسسات آموزشی را کاهش دهند (Engzwill et al, 2021) و تعاملات و همچنین افزایش فاصله فیزیکی در میان دانش‌آموزان، که به‌طور بالقوه انتقال را محدود می‌کند (Debnath, 2021:1). از طرفی تغییرات پویای روزمره ناشی از همه‌گیری کووید-۱۹ و اقدامات فاصله‌گذاری اجتماعی متعاقب آن منجر به اختلال مستمر روال دانشجویان، مدارس و مؤسسات شده است (Sajed & Amgain, 2020). در این راستا در بسیاری از کشورها، برای کاهش شیوع ویروس کرونا، آموزش‌های حضوری در مدارس و دانشگاه‌ها تعطیل شد. برای اینکه آموزش دانش‌آموزان و دانشجویان در طول دوره فاصله‌گذاری اجتماعی دچار وقفه نشود و برنامه‌های درسی طبق برنامه از قبل مشخص شده، تداوم داشته باشد راهکارهای مختلفی از جمله آموزش مجازی^۱ (Viner et al., 2020). و شیوه کنش‌گری نهاد آموزش بوده است (حاجی زاده، ۱۴۰۰). این نهاد به سبب ماهیت پیش‌رانی‌اش در تربیت نیروی انسانی و توسعه دانش، از محوری‌ترین نهادهای اجتماعی جهان مدرن محسوب می‌شود که بروز هرگونه خلل در فرایند آن در بلندمدت می‌تواند به توقف و یا کاهش سرعت روند توسعه کشور منجر شود. به‌نوعی بخش قابل توجهی از خانواده‌ها در یک جامعه به نحوی با دانش‌آموزان در ارتباط‌اند و تغییر در قاعده‌مندی زندگی مبتنی بر آموزش حضوری، نظم زندگی آن‌ها را بر هم می‌زند. آنچه مهم است انفکاک ناپذیری این دو امر از یکدیگر است به‌نحوی که در یک وضعیت هم‌افزا به مسئله انگیزتر شدن موضوع نیز دامن می‌زنند.

۱. آموزش مجازی که ترجمه واژه Virtual Learnin است گاه با نام آموزش الکترونیکی^۱ نیز شناخته می‌شود و به معنی آموزشی است که در آن بخش اصلی به صورت مجازی و با استفاده از رایانه صورت می‌پذیرد و استاد و دانشجو به صورت فیزیکی با هم ارتباط ندارند و محتوای آموزشی با استفاده از روش‌های الکترونیکی و با تولید محتوای الکترونیکی به دانشجو منتقل می‌شود.

تغییر ناگهانی پارادایم آموزشی، منجر به نگرانی و مشکلاتی (دشواری درگیرکردن دانش‌آموزان، مدیریت زمان، آموزش و برنامه‌ریزی درسی و لزوم ارتقای سواد رسانه‌ای، مسائل فنی و ... (Anggriawan, 2020) به نقل از یداللهی و همکاران، ۱۴۰۰؛ ۱۱۹) برای معلمان که به شرایط معمولی عادت داشتند و آموزش اضطراری آنلاین را آغاز نموده‌اند (Talidong & Toquero, 2021) و ارتباطات دانش‌آموزان در دنیای واقعی توسط والدین شده است. از طرفی تأثیرات اجتماعی شیوع ویروس کرونا منجر به افزایش مشکلات خانوادگی شده و به‌نوعی در خانه ماندن و انزوای اجتماعی را تشدید نموده است (Nikola, 2020: 185).

بنابراین ابعاد اجتماعی پدیده کرونا انکارناپذیر است، زیرا در شبکه‌ای از روابط اجتماعی بروز و گسترش یافته است. بر همین اساس مدیریت پیامدهای حاصل از آن نیز ماهیتی اجتماعی دارد.

در مطالعه فراهتی (۱۳۹۹) «پیامدهای روان‌شناختی شیوع ویروس کرونا» بررسی شد و یافته‌ها نشان داد که اثرات روانی ظهور و گسترش سریع بیماری باعث تغییر شرایط زندگی افراد شده و اثرات روانی مخربی مانند اضطراب، افسردگی، خشم ایجاد کرده است. به‌نوعی ارتباط نداشتن با همکلاسی‌ها، دوستان و معلمان، کمبود فضای مناسب در خانه و مشکلات مالی خانواده می‌تواند تأثیرات منفی و پایداری بر کودکان و نوجوانان داشته باشد.

مطالعات میشر^۱ و دیگران (۲۰۲۰) «تأثیرات جهانی همه‌گیری قبل و بعد از ویروس کووید ۱۹: تمرکز بر پیامدهای اقتصادی-اجتماعی» نتایج نشان داد که کووید ۱۹ در سطح جهان، نه تنها از نظر اجتماعی بر سلامت عمومی تأثیر گذاشته است بلکه از نظر اقتصادی نیز به‌شدت تحت تأثیر قرار گرفته است. کاهش قابل توجه درآمد، افزایش بیکاری و کاهش تجهیزات رفاهی و صنایع از عمده‌ترین پیامدهای این بیماری همه‌گیر است. در پژوهش کوومان^۲ و دیگران (۲۰۲۰) در کشور رومانی مؤسسات آموزش عالی آمادگی ارائه آموزش آنلاین را ندارند. به اعتقاد آنان، عدم مهارت معلمان، مشکلات فنی، سبک تدریس نامناسب در محیط آنلاین تعامل ضعیف معلمان و دانش‌آموزان در این فضا از جمله چالش‌های است که این کشور با آن مواجه است. دانش‌آموزان با آموزش‌های برخط تعامل چندانی برقرار ننموده و به حضور در کلاس‌های واقعی علاقه بیشتری دارند و اگر حق انتخاب داشتند، قطعاً کلاس‌های حضوری را ترجیح می‌دادند (Yang, 2020).

1. Mishra

2. Koeman

با توجه به پژوهش‌هایی که مورد بررسی قرار گرفت مشخص گردید که اعم این پژوهش‌ها صرفاً به بررسی فرصت‌ها و چالش‌های آموزش و یادگیری مجازی پرداخته‌اند و در هیچ تحقیق تجارب همزمان والدین و معلمان مورد بررسی قرار نگرفته است. از طرفی دیگر در هیچ‌کدام از پژوهش‌های مورد بررسی تفکیک و دسته‌بندی جدایی از زمینه‌ها، پیامدها و فرصت‌های آموزش مجازی انجام نشده است. پژوهش حاضر با اتخاذ رویکرد تفسیرگرایانه و با هدف فهم فرآیند شکل‌گیری تجربه آموزش مجازی به دنبال شناسایی چالش‌های آموزش مجازی در دوران کرونا و تغییر زیست‌جهان دانش‌آموزان با محوریت احصاء تجارب کنشگران این حوزه در استان خوزستان انجام شده است. از این رو، در راستای موارد فوق‌الذکر سؤال اساسی پژوهش حاضر این است که ذینفعان فرصت و چالش‌های آموزش مجازی را چگونه تفسیر می‌کنند و این تفسیر حول چه مفاهیمی شکل می‌گیرد؟ پیامدهای این شرایط چه مواردی هستند؟

ملاحظات مفهومی

گیدنز^۱ در ارتباط با میزان و نوع تأثیرگذاری مدرنیته بر مقولاتی چون: شخصیت، رفتار، فرهنگ و هویت فردی و اجتماعی در گرو ارزیابی و تحلیل تازه از مدرنیته و رابطه آن با مفهوم خود است. گیدنز «پروژه بازتابی خود» را شکلی از اعمال نظارت، اعمال سلطه یا چیرگی در دوران مدرنیته می‌داند (گیدنز، ۱۳۸۷: ۱۲). در حقیقت، تحول سبک‌های زندگی و دگرگونی ساختاری مدرنیته، به‌وسیله بازتابندگی، به یکدیگر گره می‌خورند. گیدنز با استفاده از مفاهیمی چون بازاندیشی، به تغییر در ذائقه و سبک‌های زندگی مردم اشاره دارد.

لیوتار^۱ با انتشار کتاب خود با عنوان «وضعیت پست‌مدرن: گزارشی درباره دانش» (سال ۱۹۷۹)، استدلال می‌کند که ماهیت و موقعیت دانش تغییر یافته است. عصر صنعتی - که با تولید انبوه، پژوهش علمی و ایده آل‌های روشنگری عقلانیت و پیشرفت مشخص می‌شود - به پایان رسیده است. هم‌اینک در وضعیت جدیدی زندگی می‌کنیم که لیوتار آن را پست‌مدرن می‌نامد، و در این وضعیت فناوری اطلاعات، حاکم بوده و بر کارآمدی و ارزش‌های عمل‌گرایانه تأکید می‌گردد. لیوتار در بحث جهانی شدن، جهانی‌سازی را محصول اراده معطوف به یکسان‌سازی و یکپارچه‌سازی عالم توسط سرمایه‌داری امپریالیستی می‌داند که تا هیچ لحظه از تاریخ معاصر بشریت ماشین سلطه و سرکوب خویش را تا به

1. Giddens

1. Lyotard

این حد مرگبار و اقتدارگرا متشکل نساخته است که بتواند با بمب‌های اتمی اش کره خاکی را چندین بار کاملاً منهدم سازد (مزروعی و کمال غریبی مفرد، ۱۳۹۳: ۱۳۰-۱۲۹).

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر روش‌شناسی، کیفی از نوع پدیدارشناسی می‌باشد. پدیدارشناسی فهمی عمیق از یک پدیده چنانچه توسط چندین فرد تجربه شده را ارائه داده و هدف اصلی آن توصیفی جامع از پدیده تجربه روزمره و دستیابی به درکی از ساختارهای اساسی خود پدیده است. مشارکت-کنندگان در پژوهش حاضر، شامل برخی از والدین و آموزگاران دانش‌آموزان دوره ابتدایی استان خوزستان در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ می‌باشند که در ایام تعطیلی مدارس، طبق زمان‌بندی ارائه شده از سوی وزارت آموزش و پرورش در فضای مجازی فعال و مشغول به تدریس بوده‌اند. ابزار پژوهش مصاحبه نیمه ساختاریافته بود. برای انتخاب آزمودنی‌ها از رویکرد هدفمند ملاکی و معیار اشباع نظری استفاده‌اشد و نهایتاً ۲۰ نفر از ذینفعان مرتبط با موضوع شامل فرهنگیان (۱۰ نفر) و والدین (۱۰ خانواده که دارای فرزندان ۶ تا ۱۰ ساله در استان خوزستان (هندیجان، ماهشهر، شوش، اهواز و ...) در گروه مشارکت‌کنندگان قرار گرفتند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون صورت پذیرفت. مصاحبه‌ها با هماهنگی قبلی و در محیط خلوت با رعایت حقوق اخلاقی آزمودنی‌ها و حفظ حریم خصوصی از طریق تخصیص کد انجام شد. مدت زمان هر مصاحبه بین ۳۰ تا ۴۵ دقیقه بود. به‌طور متوسط هر مصاحبه همچنین، بعد از کسب اجازه از مصاحبه‌شوندگان جریان مصاحبه از طریق ضبط صوت جهت تجزیه و تحلیل ثبت گردید. برخی از سؤالات مصاحبه عبارت‌اند از:

۱. فرصت‌های یادگیری آموزش به شیوه مجازی (در شبکه شاد) کدام است؟

۲. آموزش به شیوه مجازی چه چالش‌ها و محدودیت‌هایی را به دنبال دارد؟

به‌منظور تحلیل یافته‌های مصاحبه، داده‌ها بلافاصله بعد از هر مصاحبه پیاده شد و چندین بار خوانده شده و به روش تحلیل مقایسه‌ای مداوم و مطابق با روش استراس و کوربین در سه مرحله‌ی ۱. کدگذاری باز ۲. کدگذاری محوری و ۳. کدگذاری گزینشی، تحلیل شدند. در این پژوهش برای بررسی اعتبار یافته‌های مصاحبه از تکنیک خودبازبینی محقق و تثلیث داده‌ای استفاده‌اشده است. در تحقیقات کیفی "تثلیث" به استفاده از چندین روش یا منابع داده برای افزایش درک جامع از پدیده‌ها گفته می‌شود. تثلیث همچنین به‌عنوان یک استراتژی در تحقیق کیفی برای بررسی اعتبار از طریق همگرایی اطلاعات مختلف مورد بررسی قرار می‌گیرد. از دیدگاه دنیزین (۱۹۷۸) و پاتون (۱۹۹۹)

تشلیت داده‌ای شامل جمع‌آوری داده‌ها از انواع مختلف از جمله افراد، گروه‌ها، خانواده‌ها و جوامع برای به دست آوردن چشم‌اندازهای متفاوت و اعتبارسنجی داده‌ها می‌باشد (کارت و همکاران^۱، ۲۰۱۴: ۵۴۵). در این پژوهش برای احراز پایایی یا قابلیت انتقال یافته‌های مصاحبه از تکنیک‌های ۱. استفاده از رویه‌های ویژه‌ی کدگذاری و ۲. توصیف غنی از مجموعه داده‌های مطالعه‌ی مورد نظر در مرحله‌ی تحلیل داده‌ها استفاده‌اشده است.

جدول ۱. مشارکت‌کنندگان تحقیق

کد	جنس	محل سکونت	تحصیلات	شغل	سابقه کار	سن	فرزند	سن فرزند
۱	مرد	ماهشهر	کارشناسی	کارمند اداره بندر	۱۶	۴۶	پسر	۷
۲	زن	ماهشهر	دیپلم	خانه‌دار	-	۳۴	دختر	۹
۳	زن	هندیجان	کارشناسی	خانه‌دار	-	۳۱	پسر	۷
۴	زن	ماهشهر	لیسانس	آموزگار	۴	۳۳	دختر	۶
۵	مرد	شوش	سیکل	آزاد	-	۴۵	کوثر	۹
۶	زن	اهواز	کارشناسی	معاون مدرسه	۱۸	۴۵	دختر	۹
۷	زن	ماهشهر	کارشناسی	مشاور مدرسه	۶	۳۵	پسر	۷
۸	زن	ماهشهر	کارشناسی	آموزگار	۲	۳۹	دختر	۱۰
۹	زن	ماهشهر	کارشناسی	خانه‌دار	-	۳۵	دختر	۸
۱۰	زن	ماهشهر	دیپلم	خانه‌دار	-	۴۲	دختر	۸
۱۱	زن	اهواز	کارشناسی	معلم	۱۷	۳۹	-	-
۱۲	زن	اهواز	کارشناسی	معلم	۱۲	۳۶	دختر	۲
۱۳	مرد	دزفول	کارشناسی	معلم	۱۷	۳۹	-	-
۱۴	مرد	شوشتر	کارشناسی	معلم	۳۳	۴	-	-
۱۵	زن	اندیمشک	کارشناسی	معلم	۲۷	۴	-	-
۱۶	مرد	اهواز	کارشناسی	معلم	۲۹	۵	-	-
۱۷	زن	دزفول	فوق لیسانس	معلم	۳۴	۴	-	-
۱۸	زن	آبادان	لیسانس	معلم	۵۰	۱۲	پسر	۲۳
۱۹	مرد	اهواز	لیسانس	معلم	۳۸	۴	-	-
۲۰	زن	خرمشهر	فوق لیسانس	معلم	۴۵	۸	-	-

یافته‌ها

با توجه به اینکه نتایج حاصل از مرحله کیفی پژوهش مرجع اصلی تدوین الگوی مفهومی است، آنچه در یافته‌های حاصل از مصاحبه با والدین و معلمین دانش‌آموزان در استان خوزستان انجام شد نشان می‌دهد که والدین و معلمان در تجربه زیسته خود با پاندمی کرونا و تغییر فضای آموزش دو دسته کلی تجارب در قالب فرصت و چالش را گزارش می‌کنند.

الف) فرصت‌ها و چالش‌های تدریس در شبکه آموزشی شاد در دوران کرونا از دیدگاه

والدین

۱. افزایش فردگرایی و انزوای اجتماعی

انزوای اجتماعی به معنای فقدان یا ضعف اتصالاتی فرد با سایر افراد، گروه‌ها و جامعه است. بدون تردید انزوای اجتماعی افراد را از مشارکت غیررسمی و رسمی در جامعه محروم می‌سازد؛ مبادله اجتماعی و دلبستگی اجتماعی را کاهش می‌دهد؛ از تبادل دائمی افکار و احساسات از کل به فرد و از فرد به کل جلوگیری می‌کند؛ موجب تضعیف یا قطع روابط و مبادلات نامتقارن گرم و همچنین روابط گفتمانی می‌شود. در نهایت روابط طولانی، پایدار و عمیق را غیرممکن می‌سازد. موارد یاد شده می‌توانند پیامدهای مختلفی از جمله احساس تنهایی، احساس عجز، یاس اجتماعی و کاهش تحمل اجتماعی را به دنبال داشته باشند (چلبی و امیر کافی، ۱۳۸۳: ۱۰، به نقل از حضرتی صومعه، ۱۳۹۶: ۱۱۰).

جدول ۲. افزایش فردگرایی و انزوای اجتماعی و مفاهیم مرتبط با آن

مفهوم	مقوله
عادی شدن زندگی بدون همبازی، سرگرم شدن با تلویزیون و موبایل، بی‌علاقگی	افزایش فردگرایی و انزوای اجتماعی
افزایش فردگرایی و کاهش انگیزه برای انجام فعالیت‌های آموزشی، محدودیت در فعالیت‌های اجتماعی، فاصله گرفتن از فعالیت‌های ورزشی و فرهنگی و...	

شرکت‌کننده شماره ۱ (۴۶ ساله) می‌گوید: «روز اول با شوق و ذوق زیادی رفت. اما بعدش که مدرسه غیرحضوری شد، دیگه براش عادی شد. می‌خواستیم ببریمش کلاس ورزش‌های رزمی. اما چون چون یک دونه بچه مون خیلی برامون عزیزه، منصرف شدیم. از بس پارسا توی خونه مونده، بی انگیزه شده و دیگه مثل قبل به این ورزش علاقه ای نداره». شرکت‌کننده شماره ۲ (۳۴ ساله) می‌گوید: «کلاس اسب‌سواری می‌رفت. که یه سری مشکلاتی به وجود اومد، کرونا هم اضافه شد و دیگه

نبردیمش». شرکت‌کننده شماره ۳ (۳۱ ساله) می‌گوید: «پسر من به کلاس ژیمناستیک می‌رفت و خیلی بالاستعداد بود. با اومدن کرونا دیگه نتونستیم پسرمونو به کلاس ورزش ببریم».

۲. تقلیل شیوه‌های انسانی چهره به چهره و افزایش ارتباطات مجازی

شیوه‌های زیست اجتماعی نوین در بستر فضای مجازی بیش از پیش چهره خود را نمایان کرده است و امروزه سبک جدیدی صله‌رحم، گفت‌وگوها، مراسم ترحیم، اقتصاد، فرهنگ، جلسات و نشست‌های علمی و کاری و غیره تحت تأثیر شیوع کرونا تغییر کرده است و انسان‌ها مناسبات اجتماعی خود را در بستر شبکه‌ها و فضای مجازی، متناسب با این سبک نوین زندگی تغییر داده‌اند که این امر ارتقای سطح سواد رسانه‌ای را در پی داشته است (تاج بخش، ۱۳۹۹: ۳۵۲). در واقع برقراری تماس‌های تصویری در غیاب امکان ملاقات‌های رودررو و چهره به چهره بخشی از خدمات فضای مجازی در دوران بحران کرونا بوده است.

جدول ۳. تقلیل شیوه‌های انسانی چهره به چهره و افزایش ارتباطات مجازی و مفاهیم مرتبط با آن

مقاله	مفاهیم
تقلیل شیوه‌های انسانی چهره به چهره و افزایش ارتباطات مجازی	تماس تصویری با همسالان فامیل، احوال‌پرسی با چت کردن به جای دید و بازدید، ارتباط مجازی با همسالان به جای دیدار، الگو گرفتن از دیگران در فضای مجازی

شرکت‌کننده شماره ۳ (۳۱ ساله) می‌گوید: «الان علاوه بر بازی، واتساپ هم داره که پیام می‌ده به هر کسی که بخواد و احوال‌پرسی می‌کنه با دوستاش و بقیه مخاطبانش». شرکت‌کننده شماره ۴ (۳۳ ساله) می‌گوید: «قبلاً با دخترای فامیل بازی می‌کرد، می‌رفت خونمون. الان دیگه تماس تصویری می‌گیره باهاشون».

۳. محرومیت از هم‌اندیشی و بحران هویت

در اثر شیوع بیماری کووید ۱۹ و قرنطینه شدن کودکان در محیط خانه و اخبار مرتبط با این بیماری از قبیل انتقال سریع بیماری و مرگ، کودکان دچار ترس و اضطراب می‌شوند. ترس از دست دادن والدین، اضطراب مبتلا شدن به بیماری در کودکان دیده می‌شود. همچنین بر اساس نظر دالتون، ریپا و استین^۱ (۲۰۲۰) بیماری کووید ۱۹ از شیوع بالایی برخوردار است این امر زمینه را برای افزایش استرس و اضطراب والدین ایجاد می‌کند که می‌تواند با افزایش استرس و اضطراب در برخی کودکان

همراه باشد. همچنین ماندن در خانه برای بسیاری از کودکان خوشایند نیست و این امر می‌تواند به تجربه تنهایی و در نهایت افسردگی منجر شود (Roccella, 2020). به نقل از چوبداری و همکاران، ۱۳۹۹: ۶۰). همچنین شیوع خشونت خانگی و افزایش خشونت در اثر شیوع بیماری کووید ۱۹، می‌تواند سلامت روان کودکان را به مخاطره بیندازد.

جدول ۴. محرومیت از هم‌اندیشی و بحران هویت و مفاهیم مرتبط با آن

مفهوم	مقوله
بی‌انگیزه شدن، استرس و اجبار، گریه و دل‌تنگی، ترس از دست دادن پدر و مادر، محرومیت از هم‌اندیشی و بد اخلاقی، ناراحتی به دلیل دوری از فضای مدرسه، وسواس عملی، ترس از فردایی بحران هویت همراه با کرونا	

شرکت‌کننده شماره ۱ (۴۶ ساله) می‌گوید: «واقعاً پسرم توی این مدت خیلی بی‌انگیزه شد. انگیزه هیچ کاری نداره و الان بیشتر وقتش رو با تبلتش می‌گذرونه. ما واقعاً اذیت شدیم و خیلی هم استرس گرفتیم که مبادا روحیه‌اش همین‌طور بيمونه. انگیزه‌ای نداشت، از من و مادرش حساب نمی‌برد. همه چیز زوری بود».

شرکت‌کننده شماره ۲ (۳۴ ساله) می‌گوید: «دخترم می‌ترسه که ما بلایی سرمون بیاد. نمیداره بدون ماسک جایی بریم». شرکت‌کننده شماره ۳ (۳۱ ساله) می‌گوید: «خیلی علاقه داشت. طوری که بهمون می‌گفت منو ببرید بیرون و مدرسه مو بهم نشون بدید. اخیه سال اول مدرسه‌ش بود و خیلی علاقه داشت بره مدرسه. پسرم دچار وسواس شده، وقتی برای خریدهای ضروری می‌بریمش بازار، دستاشو میداره تو جیب شلوارش که به وقت اشتباهی دستش به جایی نخوره».

۴. غرق شدن عواطف لطیف خانوادگی در امواج سهمگین شبکه‌های اجتماعی

سرمایه اجتماعی و ابعاد سه‌گانه آن (درون‌گروهی، برون‌گروهی و پیوندی) به‌عنوان یکی از انواع دارایی‌های جامعه، به تعهدات اجتماعی، شبکه‌های مشارکت مدنی و همیاری میان اعضای جامعه اشاره دارد. آنچه میزان سرمایه اجتماعی را ارتقا می‌دهد، اعتماد، مشارکت، همکاری و رعایت حقوق یکدیگر در میان افراد جامعه است. در واقع ضرورت دارد از سرمایه اجتماعی و روحیه ایثار و از خودگذشتگی و احیای جلوه‌های اخلاقی شکل گرفته در جریان دوران شیوع کرونا در جامعه، صیانت شود (تاج بخش، ۱۳۹۹: ۳۵۲).

جدول ۵. کاهش سرمایه اجتماعی به ویژه اعتماد اجتماعی و مفاهیم مرتبط با آن

مقوله	مفاهیم
غرق شدن عواطف لطیف خانوادگی در امواج سهمگین شبکه‌های اجتماعی	اهمیت ندادن به فرزند، تقلب کردن در امتحان، بی‌اعتمادی، کتک خوردن از مادر هنگام یاد گرفتن درس، احساس منفی نسبت به والدین به دلیل رفتار بد و سخت‌گیری

شرکت‌کننده شماره ۲ (۳۴ ساله) می‌گوید: «اصلاً نتوانستم به دخترم کمک کنم. نتوانستم برایش وقت بذارم که درس بخونه. اکثر امتحاناشم خودم به جاش دادم و همه رو تقلب کردیم». شرکت‌کننده شماره ۳ (۳۱ ساله) می‌گوید: «هر چیزی که برایش بخریم و بخوایم بدیم دستش، اول می‌پرسه ضد عفونی شده». شرکت‌کننده شماره ۵ (۹ ساله) می‌گوید: «خیلی بهم فشار وارد شد. به خصوص از طرف خانوادم. همش با گریه درس می‌خونم. حس می‌کنم مامانم داداش کوچیکمو بیشتر از من دوست داره و فقط به من سخت می‌گیره. بخاطر درس خوندن خیلی کتک خوردم. معلم خیلی مهربون بود».

۵. اعتیاد به اینترنت و فضای مجازی

شرایط ایجاد شده در کشور و دوران قرنطینه، از ظرفیت تحریک و ارتقای بیشتر این جایگاه برخوردار است. به ویژه آنکه مطالعات نیز نشان می‌دهد شبکه‌های اجتماعی مجازی نقش قابل توجهی برای کسب اخبار و اطلاعات دارد. متخصصان مختلفی به موضوع تقویت الگوی مصرف فضای مجازی در جامعه در این ایام اشاره کرده‌اند. صاحب‌نظران حوزه مصرف فرهنگی مجازی، ورود جدی‌تر جامعه به دنیای دوم (دنیای مجازی) را یکی از مهم‌ترین پیامدهای ویروس کرونا معرفی می‌کند (اسکندریان، ۱۳۹۹: ۷۷). در واقع فضای مجازی برای مودکان بخش زیادی از زمان آزاد شده را در این دوران کرونا گرفته است.

جدول ۶. اعتیاد به اینترنت و فضای مجازی و مفاهیم مرتبط با آن

مقوله	مفاهیم
اعتیاد به اینترنت و فضای مجازی	نصب برنامه‌های جدید موبایلی، تبادل اطلاعات با دوستان در فضای مجازی از طریق پیام، کلیپ، عکس و... در زمینه‌های مختلف، استفاده‌های طولانی و غیرضروری در روز از شبکه اجتماعی واتساپ، علاقه به استفاده از موبایل، جستجو کردن مطالب مختلف در اینترنت

شرکت‌کننده شماره ۱ (۴۶ ساله) می‌گوید: «قبل از کرونا بعضی وقت‌ها بازی آنلاین انجام می‌داد و یا کارتن آنلاین تماشا می‌کرد. اما الان استفاده‌ش خیلی بیشتر شده. و اشتیاق بیشتری به موبایل پیدا کرده، هر روز دنبال نصب برنامه‌های جدید. با دوستاش ارتباط می‌گیره و کلیپ برا هم میفرستن. اما برای کلاس‌های آنلاین مادرش راهش می‌نذاخت، حتی رغبتی نشون نمی‌داد».

شرکت‌کننده شماره ۲ (۳۴ ساله) می‌گوید: «رها به تبلت داشت که می‌تونم بگم فقط باهاش بازی می‌کرد و برنامه کودک آنلاین نگاه می‌کرد. اما از اونجایی که مدرسه غیرحضوری شد، استفاده‌اش خیلی بیشتر شد. یاد گرفت با دوستاش چت کنه، گروه تشکیل بدن. مدام گروه تشکیل میدن و کلیپ‌های رقص، غذا، و خیلی چیزای دیگه برا هم می‌فرستن. البته فقط واتساپ داره. اما خیلی افراد که توی اینستا معروف هستن، می‌بینم که رها داره کلیپ‌هاشونو توی واتساپ با دوستاش رد و بدل می‌کنه. یه جورى از کنترلم دراومده. هر چی بخواد راحت از اینترنت سرچ می‌کنه».

۶. ارتقای فرهنگ سرگرمی‌های درون خانوادگی

فعالیت‌های سرگرمی- فرهنگی، فعالیت‌هایی هستند که در زمان اوقات فراغت با علاقه و لذت انجام می‌گیرد و هدف آن، معطوف کردن ذهن و توان به فراغت و استراحت است. بعضی از این بازی‌ها و سرگرمی‌ها، بازی‌های جمعی، ساختن کاردستی، استفاده از اسباب‌بازی‌های تقویت هوش و... می‌باشد. تأثیرپذیری این بخش از فعالیت‌ها از شرایط کرونایی و تقویت آن‌ها، بسیار محتمل بوده است. به عبارت دیگر شرایط بحرانی روز را می‌توانیم به‌عنوان فرصتی برای تقویت این‌گونه رفتارها در کنار اعضای خانواده انجام می‌شود، در نظر بگیریم.

جدول ۷. ارتقای فرهنگ سرگرمی‌های درون خانوادگی و مفاهیم مرتبط با آن

مفهوم	مقوله
بازی با همسالان در خانه، بازی پدر و مادر با فرزند در خانه، بازی و سرگرمی،	
ارتقای فرهنگ سرگرمی‌های درون	آموزش استفاده از وسایل سرگرمی و تقویت هوش، استفاده از آموزش‌های خانوادگی
زبان انگلیسی از رسانه‌های اجتماعی مثل تلویزیون	

شرکت‌کننده شماره ۱ (۴۶ ساله) می‌گوید: «بعضی وقتا پسر همسایه میومد خونه مون و با هم بازی می‌کردن. گاهی پسرعموش میومد. گاهی هم من و مامانش باهاش بازی می‌کردیم». شرکت‌کننده شماره ۷ (۳۵ ساله) می‌گوید: «تصمیم گرفتیم از این دوران استفاده کنیم و برای بچه‌ام شرایطی رو فراهم کنم تا هوش و استعدادش رو پرورش بدم. قطعات لوگو برای پسر من می‌گیرم و انواع وسیله‌ها مثل آدمک، هواپیما و خیلی چیزای دیگه درست می‌کنه و به ما هم یاد میده».

ب) فرصت و چالش‌های ادراک‌شده از سوی معلمان در خصوص تدریس در شبکه آموزشی شاد در دوران کرونا

با توجه به شیوع بیماری کرونا آموزش آنلاین فرزندان امری اجتناب‌ناپذیر برای خانواده‌ها است، در واقع با شیوع بیماری کرونا و تعطیلی مدارس، آموزش آنلاین با وجود مزیت‌هایی که داشته است یک نوع دیگر از روش آموزش را به خانواده آموخته است. در دوران کرونا به دلیل مسائل آموزش نادرست، مسائل خانواده یا مشکلات عاطفی، نبود تدریس اصولی و تولید محتوا باعث اختلال یادگیری می‌شود و آموزش مؤثر با وجود امکانات میسر است، همچنین عادت‌های درست مطالعه اختلال یادگیری نوجوانان را کاهش می‌دهد. پژوهش‌ها در دنیا نشان می‌دهد، در آینده پساکرونایی روند افزایشی اختلال یادگیری را خواهیم داشت.

۶. بازتولیدهای ناموزون زیست آنلاین

بازتولیدهای ناموزون به شرایط کلان مؤثر بر چالش‌های زیست آنلاین اشاره دارد. طبق تفاسیر مشارکت‌کنندگان بسته شدن درب علم‌آموزی با قطع اینترنت، تقلب کردن و سلب نظارت از معلم، سنجش یادگیری واقعی دانش‌آموزان در شرایط مجازی و برای معلمان، استفاده نامناسب دانش‌آموز از گوشی، برطرف نشدن بحران‌های روانی و عاطفی مبتنی بر آموزش مجازی، آشنا نبودن بسیاری از معلمان با پلتفرم‌های دیجیتال و عدم آموزش صحیح و دقیق مربیان و معلمان جهت آموزش مجازی، ضعف آموزش و ارتباطات یک‌طرفه، اختلال دسترسی به پلتفرم‌های باکیفیت آموزشی می‌باشد.

شرکت‌کننده شماره ۱۵ (۲۷ ساله) می‌گوید: «آموزش الان جنبه غیرمستقیم و واسطه‌ای دارد. یک کلمه رو من بچوری برای دانش‌آموزام تلفظ می‌کنم، مادرش براش جور دیگه‌ای تلفظ می‌کنه، خیلی از بچه‌ها به موقع تکالیف‌شون رو ارسال نمی‌کنن و یا توی امتحان شرکت نمی‌کنن، چون مامان سواد کافی ندارن که بچه‌ها رو حمایت کنن. فضا یه مقدار رسمیه، نمیشه توی این فضا خیلی با بچه‌ها شوخی کرد، نمیشه صدا یا کلیپی با یه تیپ ارسال کنیم چون پخش میشه. یه مشکل دیگه‌ای هم که هست بچه‌هایی که مامان و بابا هر دو شاغلن، ممکنه رسیدگی به موقعی برای بچه‌هایشان نداشته باشن».

طبق یافته‌های پژوهش حاضر، مشارکت‌کنندگان، با هدف مدیریت اوضاع و یا انطباق با شرایط جدید استراتژی‌های متعددی را بکار گرفته‌اند که در بخش کنش - تعامل به آن‌ها با عنوان فرصت‌های ادراک‌شده از سوی معلمان در خصوص تدریس در شبکه آموزشی اشاره خواهد شد.

۷. تاب‌آوری آموزشی به‌عنوان تکنیک خودحمایتی

تاب‌آوری یکی از استراتژی‌های کنش - تعامل است که در نتیجه شرایط پیش آمده در دوران کرونا مشارکت‌کنندگان با بکارگیری آن سعی بر مدیریت چالش‌ها و دستیابی به اهداف می‌کنند. برمبنای تفسیر مشارکت‌کنندگان جذاب و برانگیزاننده بودن استفاده از شبکه شاد، چون کودکان تابه‌حال تجربه حضور در کلاس مجازی را نداشتند و هیچ‌گاه پیام‌رسانی که مختص آن‌ها باشد و نام و عکس آن‌ها روی آن قرار گرفته باشد، نداشتند این تجربه برای آنان خیلی جالب و برانگیزاننده بود. همچنین علاقه‌مند کردن دانش‌آموزان به دانش روز و پژوهش کردن، انعطاف‌پذیری در ساعت، شروع کلاس و حذف تردهای پرهزینه، پرورش خلاقیت در دانش‌آموزان برای ارائه تکالیف این پیامد مثبت را نیز به همراه داشته است که دانش‌آموزان یاد گرفتند تنها منبع یادگیری کتاب و تنها محل یادگیری مدرسه و کلاس نیست.

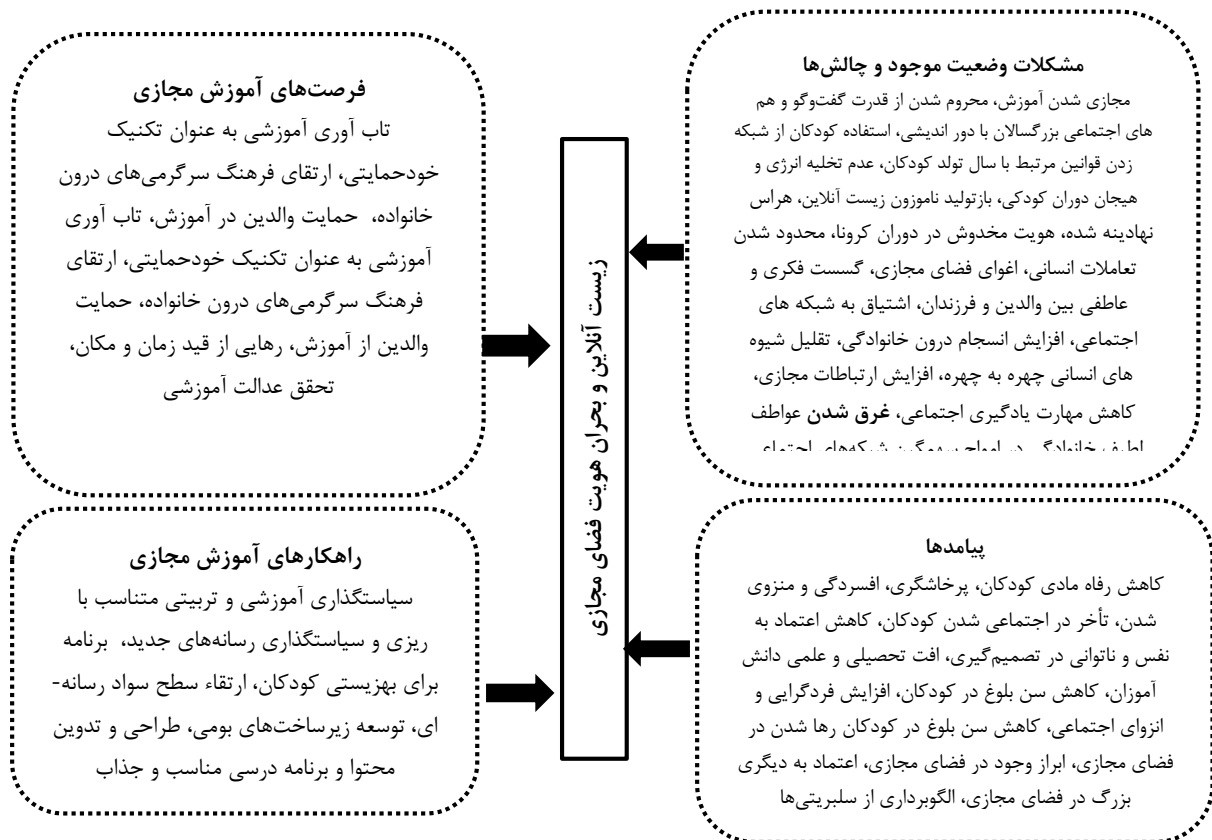
شرکت‌کننده شماره ۱۱ (۳۹ ساله) می‌گوید: «از قبل تولید محتوا انجام میدم و روزی که کلاس دارم برای دانش‌آموزان ارسال می‌کنم. موقع تدریس از ابزارهایی مثل چوب‌خط، چینه، تصاویر، کارت‌های تصویری استفاده می‌کنم. همچنین از امکانات مدرسه استفاده می‌کنم، از تخته‌ی کلاس و پایه فیلم‌برداری مدرسه برای ضبط مباحث مربوط به درس فارسی و ریاضی استفاده می‌کنم و بعد فیلمش رو برای بچه‌ها می‌فرستم. برای ارزیابی دانش‌آموزان، پرسش تصویری رو به کار می‌گیرم».

برمبنای تفاسیر مشارکت‌کنندگان نتایج به دست آمده را در یک شیوه طبقه‌بندی، می‌توان در ذیل دو رویکرد اساسی که جامعه‌شناسان حوزه آموزش در مطالعات خود از آن استفاده می‌کنند قرار داد: کارکردهای آموزشی و عدالت آموزشی. کارکردهای آموزشی را در معنای ساده می‌توان به ایفای نقش صحیح نهاد آموزشی و تحقق اهداف تعریف شده آن تلقی کرد. آموزش و پرورش، افراد را از پیش‌زمینه‌های گوناگون گرد هم آورده و ارزش‌های اصلی و همچنین رفتارهای قابل قبول (و غیرقابل قبول) در جامعه را به آن‌ها می‌آموزد.

جدول ۹. فرصت‌ها و چالش‌های تدریس در دوران کرونا از دیدگاه معلمان

مفاهیم	مقوله
بسته شدن درب علم‌آموزی با قطع اینترنت، استفاده نامناسب دانش‌آموزان از گوشی، نداشتن قابلیت‌های چندکاره اپلیکیشن (شاد، ضعف آموزش و ارتباطات یک‌طرفه، تقلب کردن، سلب نظارت از معلم، گوشه‌گیری و خستگی یاد دهنده و یادگیرنده، سرخوردگی از آموزش مجازی، کاهش شادابی دانش‌آموز	بازتولید ناموزون زیست آنلاین
انعطاف‌پذیری در ساعت شروع کلاس، حذف تردهای پرهزینه، فعال شدن خانواده‌ها در آموزش، پرورش خلاقیت در دانش‌آموزان برای ارائه تکالیف، فرصت سوادآموزی پدر و مادر	تاب‌آوری آموزشی به‌عنوان تکنیک خودحمایتی

به‌طور خلاصه شبکه مضامین مربوط به فرصت‌ها و چالش‌های آموزش مجازی در شرایط شیوع کرونا و پساکرونا به‌صورت شکل ۱ می‌باشد.

شکل ۱. شبکه مضامین مربوط به فرصت‌ها و چالش‌های آموزش مجازی

بحث و نتیجه‌گیری

زیست آنلاین و استفاده زیاد از فضای مجازی، گذشته از تمام محاسنی که دارد، ممکن است باعث بلوغ زودرس در کودکان شود که در حال حاضر در موارد بسیاری شاهد کاهش سن بلوغ در کودکان هستیم. کودکان در حال حاضر به دلیل استفاده زیاد و متنوع از فضای مجازی چند گام جلوتر از زیست بیولوژیک خود هستند. فضای مجازی دنیای نامحدود و گمنامی است که کودک می‌تواند کنجکاو نماید و چیزهایی که خیلی دیرتر بایستی بیاموزد را یاد بگیرد. در نتیجه سیستم بیولوژیک او نسبت به این مسئله واکنش نشان داده و آن‌ها را دچار بلوغ زودرس و بحران‌های ناشی از آن می‌کند. به عقیده ارد بارتل^۱ (۲۰۰۴) دنیاهای مجازی برای مردم آینه‌ای را فراهم می‌آورند که هر چه فرد تصویر خود را در آن مانوس‌تر با خود واقعی یا ایده‌آلش بیابد، بیشتر با آن ارتباط برقرار می‌کند. در واقع، راز موفقیت و جذب کاربر برای وبسایت‌های عمده این است که کاربر خود را در آینه جهان مجازی پیش رویش ببیند. بدین ترتیب، در باب هویت در دنیای مجازی، مسئله این است که کاربر چه میزان انعکاس تصویر خود را در این آینه می‌پسندد (معمار و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۵۷).

همچنین در این دوران کودک ممکن است افراد سلبریتی در فضای مجازی را الگوی خود قرار دهد؛ ممکن است الگوی خود را یک هنرپیشه آمریکایی ببیند که نه با فرهنگ، نه با دین، نه با تاریخ او سازگار نیست. کودک که سعی دارد مدل مو تا نحوه رفتار و لباس پوشیدن الگوی خود را تقلید کند، دچار یک الگوپذیری منفی می‌شود و در این الگوپذیری دچار خلأ و ناسازگاری با محیط پیرامون خود شده که در نهایت بحران هویت را برای او در پی خواهد داشت. از طرفی، مجازی شدن آموزش، کودکان را دچار تأخراتی در اجتماعی شدن کرده است. آموزش مجازی به شدت بچه‌ها را تک‌بعدی می‌کند؛ یعنی کودکان چندبعدی بودن و چندجانبه بودن خود را از دست می‌دهند. فضای مجازی آن شرایط و زیرساخت را ندارد که کودک در جهت استعداد و توانایی خود بتواند فعالیت کند و مانور دهد، بسیاری از دانش‌آموزان پشت این درهای مجازی قائم می‌شوند و خود را بروز نمی‌دهند و در نتیجه توانایی‌های آن‌ها شکوفا نمی‌شود و همین‌گونه یاد می‌گیرند و می‌آموزند که بدین‌صورت رفتار کنند، حتی ممکن است در آینده که شاهد بازگشایی مدارس هستیم این خصلت و اثراتش برای مدت‌ها با کودکان باقی بماند و شاهد کودکانی باشیم که نمی‌توانند اندیشه خود را ارائه دهند. در

1. Barthel

نتیجه از نظر بوردیو^۱، نظریه‌پرداز علوم اجتماعی و انسانی، دانش‌آموزانی که نمی‌توانند سرمایه‌های اجتماعی، شخصیتی خود را بروز دهند، روز به روز سرخورده‌تر و منزوی‌تر شوند. بنابراین شرایط غیرحضور آموزش باعث می‌شود که کودکان از تفکر سازنده محروم شوند و قدرت اندیشه، تفکر و تحلیل از آن‌ها گرفته شود. در کلاس‌های حضوری معلم شاید دانش‌آموز را مجبور می‌کرد که درباره موضوعی فکر و گفت‌وگو کند اما مجازی شدن همین فرصت را هم از کودکان گرفته و باعث شده فرزندان ما اندیشمند و اهل تفکر و .. بار نیابند. همچنین بهزیستی و رفاه مادی کودکان به شدت دستخوش تغییر و آسیب‌شده و در بسیاری از موارد خانواده‌ها ناتوان از رفع نیازهای مادی کودکان خود هستند که سابق بر این به راحتی یا تا حدودی می‌توانستند آن‌ها را مرتفع نمایند. زمانی که والدین یک کودک بیکار می‌شوند و یا مشاغل آن‌ها برای مدتی تعطیل می‌شود، بار آن بیکاری و فشارهای اقتصادی بر کودکان تخلیه می‌شود و یا امکاناتی که بایستی کودکان از آن برخوردار باشند و ناتوانی خانواده‌ها در تهیه برخی امکانات مانند گوشی موبایل باعث شده کودکان تحت فشار روانی زیادی قرار بگیرند. این شرایط در صورت ادامه یافتن، می‌تواند عواقبی داشته باشد که تا چندین سال سلامت فیزیکی کودکان را به خطر بیندازد. وقتی مدام ترس از کرونا از جانب بزرگسالان به کودکان تحمیل می‌شود و کودک مدام استرس آن را دارد، این تنش‌ها و استرس‌های وارد شده به کودکان باعث ابتلا به بحران‌های روحی روانی مختلف در آن‌ها می‌شود.

یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده این است که فرآیند چهار مرحله‌ای در ارتباط با شکل‌گیری زیست آنلاین در دوران کرونا قابل تشخیص است که طی آن زندگی کودکان در گام نخست، پس از آنکه متأثر از تکان‌های تحول‌آفرین قرار گرفت به یک وضعیت چالشی، سپس طبیعی و در نهایت زیست آنلاین آسیب‌دیده تثبیت شده بدل می‌گردد. هر یک از این مراحل الزامات و سازوکارهایی دارد که بر فرآیند شکل‌گیری زیست آنلاین و استمرار و بقای آن تأثیرگذار است.

طبق تفسیر مشارکت‌کنندگان یکی از مقوله‌های اصلی ظهور یافته در ارتباط با فرآیند شکل‌گیری زیست آنلاین، اغوا و افسون فضای مجازی است. در همین راستا در یک فرآیند عادی اجتماعی شدن، نهادهای مؤثر خانواده، جامعه، مدرسه و آموزش پرورش هستند که نقش بسیاری بر اجتماعی شدن و تربیت کودکان دارند، اما در حال حاضر نهاد جامعه و مدرسه از کودک گرفته شده و فقط بعد خانواده باقی‌مانده و تمام فشارها بر خانواده وارد شده است، حذف شدن نهاد جامعه و مدرسه تبعات منفی

1. Bourdieu

بسیاری دارد. زمانی که کودک وارد جامعه نمی‌شود و از دنیای واقعی فاصله می‌گیرد، در این حالت کودک وارد یک دنیای مجازی توهمی می‌شود. او دیگر نمی‌تواند ارتباطات خوبی داشته باشد، نمی‌تواند اعتماد به نفس کافی در برخورد با وقایع روزمره در آینده را داشته باشد. در پژوهش ابوالمعالی (۲۰۲۰) دانش‌آموزان در دوران کرونا با مشکلات روان‌شناختی زیادی روبرو شده‌اند.

هراس نهادینه شده نشانگر دلهره و اضطرابی است که هم از نظر ذهنی همراه شهروندان است و هم بازتابی از تلقی و احساس مشارکت‌کنندگان در ارتباط با زیست آنلاین کودکان در دوران کرونا است. همچنین بر اساس تفاسیر مشارکت‌کنندگان پژوهش و همچنین با توجه به نظریات مرتبط با این مقوله می‌توان گفت آموزش آنلاین موجب شده است که مشارکت والدین در امر آموزش و پیشرفت تحصیلی کودکان نقش داشته است. همسو با نتایج تحقیق حاضر (Mouratidou et al, 2020) نقش مشارکتی والدین را در دورانی که دانش‌آموزان با مشکلات روان‌شناختی روبرو شده‌اند را تأیید کردند. طبق تفسیر مشارکت‌کنندگان پژوهش از دیگر مقوله‌های مرتبط با زیست آنلاین، مقوله هویت مخدوش است. ترویج ارزش‌های غیراخلاقی و یا بروز آسیب‌های خانوادگی و اجتماعی چالش‌های دیگری هستند که آموزش مجازی در دوران کرونا سبب آن شده است. در این راستا مشکلات ناشی از شرایط سنی و دسترسی بدون برنامه دانش‌آموزان به فضای مجازی باعث اعتیاد به آن شده است و روزبه‌روز انتشار محتواهای مستهجن، تجاوز به حریم خصوصی افراد و اطلاعات نادرست افزایش یافته است. بنابراین کودکان در شرایط فعلی در مواجهه با محیط عمومی و افراد جامعه دچار ترس‌ها و هراس‌هایی هستند؛ بدین‌صورت که فکر می‌کنند ممکن است در تماس با دیگران و محیط آلوده جامعه، اتفاق ناگواری برایشان ایجاد شود یا خطرانی آن‌ها را تهدید نماید. هراس‌ها و ترس‌هایی درون کودکان ایجاد شده که می‌تواند در اندیشه کودکان رشد کند و در سال‌های آینده باعث منزوی‌تر شدن و ضداجتماعی شدن آن‌ها شود. شواهد به‌دست‌آمده از بررسی تحقیقات مختلف نیز یافته‌های پژوهش حاضر را تأیید می‌نماید (حاجی زاده و همکاران ۱۴۰۰؛ فراهتی ۱۳۹۹؛ کومان، ۲۰۲۰). به‌نوعی اثرات روانی ظهور و گسترش سریع بیماری باعث تغییر شرایط زندگی افراد شده و اثرات روانی مخربی مانند اضطراب، افسردگی، خشم ایجاد نموده است.

بر اساس آنچه که در بخش یافته‌های پژوهش مشخص شد از مهم‌ترین پیامدهای آموزش مجازی ضعف سطح سواد دانش‌آموزان نسبت به قبل می‌باشد. بسیاری از والدین و دوستان به جای یادگیرنده در آزمون و کلاس شرکت می‌کردند و دانش‌آموز در زمان کلاس یا خواب بود و یا در حال استراحت

بود. از طرفی پل‌های ارتباطی بسیاری توسط دانشجو یا دانش‌آموز برای شرکت در آزمون زده می‌شد که باز این امر امکان سنجش دقیق را از معلم می‌گرفت. همچنین کاهش رفاه مادی کودکان، پرخاشگری، افسردگی و منزوی شدن، تأخر در اجتماعی شدن کودکان، کاهش اعتماد به نفس و ناتوانی در تصمیم‌گیری، افت تحصیلی و علمی دانش‌آموزان، کاهش سن بلوغ در کودکان، افزایش فردگرایی و انزوای اجتماعی، کاهش سن بلوغ در کودکان رها شدن در فضای مجازی، ابراز وجود در فضای مجازی، اعتماد به دیگری بزرگ در فضای مجازی، الگوبرداری از سلبریتی‌ها از دیگر پیامدهای آموزش مجازی می‌باشد. در کنار پیامدهای مطرح شده، مهم‌ترین فرصت‌های آموزش مجازی توسعه مهارت و تجربه یادگیری دانش‌آموزان، افزایش مهارت و خلاقیت آموزشی معلمان، اثربخشی زیست‌محیطی، مشخص شدن نقش باارزش مدرسه در آموزش و پرورش و افزایش بهره‌وری آموزشی می‌باشد. یکی از مهم‌ترین فرصت‌های آموزش مجازی، گذر از قیدوبند زمان و مکان که امکان دسترسی افراد مختلف به آموزش‌های مجازی را فراهم می‌نماید. علاوه بر این، آموزش مجازی این قابلیت را دارد که در صورت فراهم شدن زیرساخت‌ها، منجر به تحقق عدالت آموزشی شود.

از دیگر مقولات ظهور یافته که در واقع استراتژی انطباق با تغییرات رخ داده در شرایط زیست آنلاین می‌باشد، تاب‌آوری به‌مثابه تکنیک خودحمایتی است. بر مبنای تفسیر مشارکت‌کنندگان، برون‌رفت از وضع موجود و بهبود شرایط زندگی برای روستاییان متضمن مهاجرت است تا بدین وسیله افق‌های تازه پیش‌روی خانواده‌ها باز شود و فرصت‌های جدید برای بالندگی در زندگی خود را نشان دهند. به‌نوعی مصرف فضای مجازی توسط کودکان، تأمین امنیت کودکان و دور نگه داشتن آن‌ها از آسیب‌های فضای مجازی به‌عنوان دغدغه پیش از کرونا وجود داشت و پس از کرونا برجسته شد.

مطابق با یافته‌های تحقیق در ارتباط با استراتژی‌های توسعه آموزش مجازی عواملی همانند؛ رفع محدودیت‌ها و توسعه نرم‌افزار آموزشی شاد، پیش‌بینی الزامات و نیازهای آموزش مجازی، بهبود مستمر کیفیت آموزش و توسعه زیرساخت‌های آموزش مجازی می‌باشد. همسو با این یافته پژوهش، نظریه جامعه مخاطره‌آمیز بک و کوهن و همچنین حاجی زاده (۱۴۰۰) برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری و بازنگری جدی در منابع انسانی، مالی و پشتیبانی در زمینه آموزش مجازی می‌باشد.

مطابق با یافته‌های پژوهش حاضر، در مورد راهبردها و استراتژی‌های توسعه آموزش مجازی عواملی همانند؛ سیاست‌گذاری آموزشی و تربیتی متناسب با رسانه‌های جدید برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری برای بهزیستی کودکان، ارتقاء سطح سواد رسانه‌ای، توسعه زیرساخت‌های بومی و طراحی و تدوین محتوا و برنامه درسی مناسب و جذاب شناسایی شد. در خاتمه پیشنهاد می‌شود؛

تغییر سیاست‌گذاری شهودی به سیاست‌گذاری مبتنی بر شواهد: برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری برای بهزیستی کودکان در فضای مجازی نیازمند داشتن توصیف دقیق از مصرف رسانه‌ای کودکان است، تأمین امنیت کودکان و دور نگه داشتن آن‌ها از آسیب‌های فضای مجازی به‌عنوان مهم‌ترین دغدغه بدون در دسترسی به توصیفی از وضع موجود امکان‌پذیر نیست.

تغییر رویکرد دولت‌محور به رویکرد مشارکتی: با تغییر محیط رسانه‌ای، دولت‌ها قادر نیستند همچون گذشته نقش تنظیم‌گری خود را مستقل و بدون در نظر گرفتن دیگر ذینفعان و بازیگران اصلی انجام دهند و لذا شرکت‌های خصوصی و والدین نقش مهمی در فرایند تصمیم‌سازی دارند. تغییر رویکرد منفعل آموزشی به رویکرد فعال آموزشی: آموزش در فضای مجازی نیازمند تغییر نگرش‌های پایه‌ای و کنونی در نظام آموزش و پرورش است. رویکرد حذفی نظام آموزش به اینترنت سبب بی‌برنامگی و آشفتگی در دوران قرنطینه شد و نشان داد که نمی‌توان صورت مسأله را پاک نمود و زیست فضای مجازی کودکان را نادیده گرفت بلکه باید سیاست‌گذاری آموزشی و تربیتی متناسب با رسانه‌های جدید را در دستور کار قرار داد. در نتیجه محور اصلی برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آموزشی در جهان کرونایی و پساکرونایی توسعه تاب‌آوری نهادی با تکیه بر راهبرد افزایش انعطاف‌پذیری نهاد آموزش است.

ملاحظات اخلاقی

در جریان اجرای این پژوهش و تهیه مقاله کلیه قوانین کشوری و اصول اخلاق حرفه‌ای مرتبط با پژوهش رعایت شده است.

حامی مالی

کلیه هزینه‌های پژوهش حاضر توسط نویسندگان مقاله تأمین شده است.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان، مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است. این مقاله قبلاً در هیچ نشریه‌ای اعم از داخلی یا خارجی چاپ نشده است و صرفاً جهت بررسی و چاپ به فصلنامه تدریس پژوهی ارسال شده است.

تقدیر و تشکر

بدین‌وسیله گروه تحقیق بر خود لازم می‌دانند از تمام مشارکت‌کنندگان در پژوهش که در جهت انجام این پژوهش ما را همراهی و یاری کرده‌اند صمیمانه تقدیر و تشکر کنند.

منابع

- اسکندریان، غلامرضا. (۱۳۹۹). ارزیابی پیامدهای ویروس کرونا بر سبک زندگی (با تأکید بر الگوی مصرف فرهنگی). *فصلنامه علمی- تخصصی، ارزیابی تأثیرات اجتماعی*، ۱(۲)، (ویژه‌نامه پیامدهای شیوع ویروس کرونا- کووید ۱۹)، ۶۵-۸۵.
- ابوالمعالی الحسینی، خدیجه. (۱۳۹۹). پیامدهای روان‌شناختی و آموزشی بیماری کرونا در دانش‌آموزان و راهکارهای مقابله با آن‌ها. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، ۱۶(۵۵)، ۱۹۳-۱۵۷.
- تاج بخش، غلامرضا (۱۳۹۹). واکاوی سبک زندگی در عصر پسا کرونا. *فصلنامه علمی مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*، ۱۰(۳۵)، ۳۶۰-۳۴۰.
- حضرتی صومعه، زهرا. (۱۳۹۶). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر انزوای اجتماعی دانشجویان (مورد مطالعه: دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی). *فصلنامه توسعه اجتماعی*، ۱۲(۲)، ۱۰۹-۱۴۲.
- حاجی‌زاده، انور، عزیزی، قادر، کیهان، جواد (۱۴۰۰). تحلیل فرصت‌ها و چالش‌های آموزش مجازی در دوران کرونا: رهیافت توسعه آموزش مجازی در پسا کرونا. *فصلنامه تدریس پژوهی*، ۱(۱)، ۲۰۴-۱۷۴.
- چوبداری، عسگر؛ نیک‌خو، فاطمه و فولادی، فاطمه. (۱۳۹۹). پیامدهای روان‌شناختی کرونا ویروس جدید (کووید ۱۹) در کودکان: مطالعه مروری نظام‌مند. *روان‌شناسی تربیتی*، ۱۶(۵۶)، ۶۳-۵۱.
- چلبی، مسعود و امیر کافی، مهدی. (۱۳۸۳). تحلیل چند سطحی انزوای اجتماعی. *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۵(۲)، ۳۱-۳.
- فراحتی، مهرزاد. (۱۳۹۹). پیامدهای روان‌شناختی شیوع ویروس کرونا در جامعه. *فصلنامه علمی- تخصصی، ارزیابی تأثیرات اجتماعی*، ۱(۲) (ویژه‌نامه پیامدهای شیوع ویروس کرونا- کووید ۱۹)، ۲۰۷-۲۲۵.
- معمار، ثریا، عدلی پور، صمد، خاکسار، فائزه. (۱۳۹۱). شبکه‌های اجتماعی مجازی و بحران هویت (با تأکید بر بحران هویتی ایران). *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۱(۴)، ۱۵۵-۱۷۶.
- مزروعی، خسرو، کمال غریبی مفرد، مهدی. (۱۳۹۳). پست‌مدرنیسم و جهانی شدن فرهنگ با تأکید بر دیدگاه انتقادی ژان فرانسوا لیوتار. *فصلنامه مطالعات سیاسی*، ۷(۲۶)، ۱۳۶-۱۰۷.
- یداللهی، سارا، توکلی، الهام، پورصالحی نویده، مرضیه، آذرتاش، فاطمه. (۱۴۰۰). مشکلات آموزش برخط در دوران کرونا از دیدگاه معلمان و والدین و ارائه راهکارها. *نوآوری‌های آموزشی*، ۲۰(۳)، ۱۱۷-۱۴۵.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۷) جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری کاشانی، تهران: نشر نی.

References

- Abolhassani, M., Mirzaei, Y., & Hanifehzadeh, M. (2020). Challenges of e-learning in The Corona period. International Conference on Production Leap and its effects on the Iranian economy in the shadow of the Corona crisis, Tehran.
- Abolmaali Alhosseini, K. (2020). Psychological and Instructional consequences of Corona Disease (Covid-19) and coping strategies with them. *Educational Psychology*, 157(55), 16-19. doi:10.22054/jep.2020.52371.2993.
- Arandjelovic, A, Arandjelovic, K., Dwyer, K., & Shaw, C. (2020). COVID-19: Considerations for Medical Education during a Pandemic. *MedEd Publish*. 9(1):87, Doi 10.30476/JAMP.2021.89092.1363
- Debnath, K. (2021). Impacts of COVID-19 Pandemic on Medical Education and Students of Bangladesh. *Strides Dev Med Educ*.18 (1): e1073, Doi 10.22062/SDME.2021.196522.1073
- Dalton, L., Rapa, E., & Stein, A. (2020). Protecting the psychological health of children through effective communication about COVID-19. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 4(5), 346-347.
- Choobdari, A., Nikkhoo, F., & Fooladi, F. (2020). Psychological consequences of the new coronavirus (Covid 19) in children: A systematic review study. *Quarterly Journal of Educational Psychology*, 16(56), 63-51. [In Persian]
- Chalabi, M., & Amirkafi, M. (2004). Multilevel Analysis of Social Isolation. *Iranian Journal of Sociology*, 5 (2), 31-3. [In Persian]
- Papapanou, M, Routsis E, Tsamakias K, Lampros, F., Georgios, M., Irene, L., Marianna K., Theodore G, P., Dimitrios, T., Nikolaos, S., & Emmanouil, R., Dimitrios, S. (2021). Medical education challenges and innovations during COVID-19 pandemic. *Education and learning*, 10/1136, 1-7. Doi 10.1136 : postgradmedj-2021-140032.
- Roccella, M. (2020). Children and Coronavirus Infection (Covid-19): What to Tell Children to Avoid Post-traumatic Stress Disorder (PTSD). *The Open Pediatric Medicine Journal*, 10(1).
- Sajed, A. N., & Amgain, K. (2020). Corona virus disease (COVID-19) outbreak and the strategy for prevention. *Europasian Journal of Medical Sciences*, 2(1), 1-3.
- Mishra, N.P., Sachi Das, S., Yadav, S., Khan, W., & Afzel, M. (2021). Global impacts of pre- and post-COVID-19 pandemic: Focus on socio-economic consequences. *Sensors International* 100042.
- Mouratidou, K., Karamavrou, S., Karatza, S., & Schillinger, M. (2020). Aggressive and Socially Insecure Behaviors in Kindergarten and Elementary

School Students: A Comparative Study Concerning Gender, Age and Geographical Background of Children in Northern Greece. *Social Psychology of Education*, 23 (1): 259-277.

Mazrouei, K.h., & Kamal Gharibi Mofrad, M. (2015). Post Modernism and Cultural Globalization: with an Emphasis on Lyotard Critical Perspective. *Quarterly Journal of Political Studies*, 7(26), 107-136. [In Persian]

Viner, R. M., Russell, S. J., Croker, H., Packer, J., Ward, J., Stansfield, C., & Booy R. (2020). School closure and management practices during coronavirus outbreaks including COVID-19: a rapid systematic review. *The Lancet Child and Adolescent Health*.

Eskandarian, G. (2020). Evaluation of the consequences of coronavirus on lifestyle (with emphasis on cultural consumption pattern. *Scientific-Specialized Quarterly. Social Impact Assessment*, 1(2), (Special Issue of Coronavirus Outbreak Outcomes 19), 85-65. [In Persian]

Engzell P., Frey A., & Verhagen M D. (2021). Learning loss due to school closures during the COVID-19 pandemic. *Proc Natl Acad Sci U S A*. 118 (17):e2022376118; .doi:10.1073/pnas.2022376118 [PMID: 33827987] [PMCID: PMC8092566]

Tajbakhsh, G. (2020). An analysis of the modern lifestyle in the post-Corona era. *Strategic Studies of public policy*, 10(35), 340-360. [In Persian]

Hazrati Soomeh, Z. (2017). A Study of Social Factors Affecting Students' Social Isolation (Case Study: Islamic Azad University, Central Tehran Branch). *Social Development Quarterly*, 12(2), 142-109. [In Persian]

Hajizadeh, A., Azizi, Q., & Kayhan, J. (2021). Analyzing the Opportunities and Challenges of Virtual Education in Corona Dozers: An Approach to the Development of Virtual Education in Post-Corona. *Quarterly Journal of Teaching Research*, 9 (1), 204-174. [In Persian]

Farahati, M. (2020). Psychological Consequences of Coronavirus Outbreak in Society, *Scientific-Specialized Quarterly. Social Impact Assessment*, 1(2), (Special Issue of Coronavirus Outbreak Outcomes 19), 225-207. [In Persian]

Memar, S., Adlipour, S., & Khaksar, F. (2012). Virtual Social Networks and Identity Crisis (with emphasis on Iran's identity crisis). *Social Studies and Research in Iran*, 1 (4), 176-155. [In Persian]

Yadollāhi, S., Tavakoli Torghe, E., Poorsālehi Navide, M., & Āzartāsh, F. (2021). Online teaching problems during COVID 19 pandemic from teachers and parents' viewpoints and suggesting practical solutions. *Educational Innovations*, 20(3), 117-145. Doi: 10.22034/jei.2021.258967.1722 [In Persian]

Yang, S. (2020). As teaching shifts online during the epidemic, it faces copyright issues. <https://news.cgtn.com/news/2020-02-20/Copyright-concerns-as-teaching-shifts-online-during-epidemic-OejyJkh3xu/index.html>.

Giddens, Anthony (2008) Sociology, translated by Manouchehr Sabouri Kashani, Tehran: Ney Publishing. [In Persian]